

ION COJAR

INITIERE IN ARTA ACTORULUI (XV)

În gândirea românească s-au afirmat interpretări originale ale unor concepte aparținând patrimoniului culturii universale, interpretări care, cercetate mai îndepărate și aplicate unor domenii specifice, pot produce noi și eficiente instrumente pentru cunoașterea teoretică și practică.

Astfel, explicațiile filosofului Constantin Noica despre felul original în care Mihai Eminescu concepea structura „arheului” dezvăluie posibile analogii cu problematica „rolului”, a „personajului”, pe care actorul o are de rezolvat; încercarea de a incorpora ideile genialului poet și ale filosofului în efortul de cunoaștere specifică a raportului dintre actor și rol ar fi de mare folos acestui domeniu, considerat adesea marginal.

„În felul cum îl concepe el — (Mihai Eminescu — n.n.) explică C. Noica — *urheul este o structură, sau un pachet de posibilități structurate, care stau să treacă în simțul realității, dacă aceasta oferă condiții favorabile realizării lui. Iar ceea ce merită să fie subliniat este tăria lui de a fi într-un anumit fel, și numai așa*” *).

Creația autentică e urmarea unei „întilniri fericite” între elementele ce au determinat-o, e imaginea concretizată a unor „posibilități” virtuale, care au întilnit condițiile favorabile pentru a deveni realitate.

Între aceste condiții determinant e omul care abordează rolul, deci actorul; acesta reprezintă, la rândul său, prin caracteristicile sale generale și individuale, „un pachet de posibilități structurate...”

*) C. Noica, „*Sentimentul românesc al ființei*”, Cap. V — „Arheii”. București, Editura „Eminescu”, p. 159.

Rolul conceput de autor reprezintă, pentru actor și pentru viitoarea imagine concretă, obiectivă, doar o sumă de „posibilități” care pot deveni realitate, în funcție de condițiile de care aceste posibilități vor beneficia pentru a trece „în simțul realității”; ceea ce înseamnă că nu e de ajuns ca replica scrisă să fie rostită „cu voce tare” și nici ca rostitorul să îmbrace costumul indicat și să se miște de colo până colo prin scenă — „să facă joc de scenă”, cum se spune de obicei în cercuri diletante despre cei ce știu să desfășoare cu agilitate un set de trucuri cu efect imediat, pentru a dovedi că există.

Rolul, în existența sa literară (deși ni-l putem imagina, deși cunoaștem toate replicile pe care le cuprinde și, prin ele și prin acțiunile ce-i sint prescrise, putem să ne facem o idee despre toate componentele și caracteristicile sale), e o entitate încă lipsită de caracteristica sa fundamentală — nu e încă o totalitate vie, o ființă umană. Între procesul creației actorului și fenomenul apariției vieții există asemănări, analogii, uneori evidente și pentru cei mai puțin deprinși cu specificul teatrului. Actorul reproduce viața nu numai în unele aspecte ale ei, ci întreg modelul, întreaga structură a modelului vieții: el nu-și atinge țelul, nu-și îndeplinește funcția decât dacă reproduce viața în totalitatea ei. Dar acest fapt nu se petrece în orice împrejurare și oricând, nu se supune voinței, deci nu stă în puterea și sub comanda vreunei autorități.

În procesul de lucru asupra personajului, actorul se pregătește, se informează, studiază, gândește, selectează, repetă, spune de zece și sute de ori cuvintele textului, îndeplinește sau caută să îndeplinească, pe cât e posibil mai fidel, gesturile și acțiunile prescrise de autor; dar

acestea toate se seamănă încă deloc cu viața adevărată. Se întâmplă ca totul să fie chinuit, exterior, mecanic. să devină un șir de automatisme, personajul refuzând să răspundă la apelurile făcute cu prețul unor eforturi desperate. Mari artiști vorbesc despre momentul când pe scenă pogoară parcă o stare de grație, „inspirația”, care aduce o binefăcătoare lumină asupra a ceea ce pînă atunci stătea ascuns, iar ceea ce părea întunecat, chinuit și fără ieșire se limpezește și devine simplu și de la sine înțeles; atunci, truda se transformă într-o plutire lină, spre îndelung căutatele puncte cardinale ale unui univers inexistent pînă atunci și necunoscut. E un univers spre care se năzuia, dar care se conturează în acea clipă, odată cu pașii primului explorator.

E vorba aci de un univers original, care prinde viață odată cu lumina proiectată asupra lui. A existat acel univers înainte de a fi luminat, sau a fost el doar o posibilitate?

Realitatea există independent de conștiința noastră. Dar opera de artă, creația poetului sau a actorului, ar fi putut exista într-o altă stare decît aceea în care intră în real? Ele ar putea fi „posibilități structurate” care așteaptă „să treacă în sinul realității”... Sămînța conține în modul cel mai real viitoarea plantă, care e doar o „posibilitate” de a deveni o plantă, un cōpac. Altfel spus, operele ar putea exista virtual, sau ar putea să existe ca „posibilități”, atîta timp cît există artiștii, creatorii lor potențiali.

Mulți artiști declară în interviuri că cele mai importante opere ale lor sînt cele pe care nu le-au realizat încă; aceasta, nu din cochetărie, ci pentru că ele există ca posibilități și așteaptă doar momentul în care să fie întrunite condițiile pentru a le face să „intre în realitate”. Ca și apariția vieții, care s-ar fi putut să nu se întîmple, dacă una singură dintre atîtea condiții necesare pentru a alcătui momentul favorabil ar fi lipsit... Determinările care fac posibilă sau împiedică producerea unui fenomen

se arată întoldeauna, într-o anume fază, mai importante decît fenomenul însuși. Fenomenul nu are nici un merit că se produce; el se produce și atît, e o consecință; copiii se nasc fără să aibă vreun merit sau vreo vină că s-au născut. Dar și ei existau ca „posibilități structurate” înainte de a „intra în sinul realității”. Viața a apărut pe planetă tot ca o consecință, care s-ar fi putut la fel de bine transforma, datorită altor determinări, în altceva.

În disputele uneori infocate ce se nasc la repetiții, privitoare la soluția unei situații scenice, intervine inevitabil un împăciitor oportunist, care rostește cu detașare „înțeleaptă” formula supremei indiferențe: „se poate și așa, se poate și altfel”. Dar o anume structură individuală, într-o anume situație de viață, prinsă între anume condiționări, s-ar putea oare desprinde din țesătura de determinări, pentru a se manifesta și într-alt fel decît singura sa modalitate specifică, decît modul propriu structurii sale?

Dacă angajarea în joc a actorului nu e greșită, conjuncturală, întâmplătoare, ci „esențială”, adică urmărind necesități profunde, pentru a se ridica pe sine și întregul univers din care face parte la ordine superioară, semnificativă atît pentru realitatea sa individuală, cît și pentru „celelalte” realități posibile, vizibile sau nu cu ochiul obișnuit, deci cînd individualul se întîlnește, într-o reciprocă fecunditate, cu generalul, în structura unică a actorului creator, „modalitatea” nu mai poate fi una oarecare, aleasă la întîmplare din mai multe posibile, ci va fi aceea strict specifică, singura posibilă pentru structura sa, și care constituie țaria și unicitatea personalității artistice: „...a fi într-un anumit fel, și numai așa” **).

De aceea, o asemenea personalitate creatoare, dispărută sau înlăturată din cîmpul activității, se dovedește de neîncuic. Nu pierde doar omul, ci o întreagă operă care ar fi putut „să fie”, să devină, să intre „în sinul realității”.

**) idem

telex-,,teatrul“ ● telex-,,teatrul“ ● telex-,,teatrul“

Secția de păpuși a teatrului constănțean pregătește spectacolul Coadă cotoiului roșcat după un basm de I. L. Caragiale, în adaptarea scenică și regia lui Cristian Pepino. ● Pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani a avut loc premiera piesei Încurcă-lume de

A. De Herz. Cu acest prilej, a debutat tînărul regizor Dan Mănescu, autor și al scenografiei spectacolului. ● Semnalăm excelenta tabletă a lui Dinu Săraru din „Informația Bucureștiului”, 8 martie 1984, închinată slujitorilor scenei. ● La Teatrul „Victor Ion Popa” din

Birlad, unde noul director este Constantin Petrican, actor care a mai condus destinele acestui teatru, a avut loc premiera piesei Tache, Ianke și Căciu de Victor Ion Popa, în regia lui Vasile Mălinescu și scenografia lui Gheorghe Popovici. ●